

מונחים עם הארון, ואכן היו עמו בבית קדשי הקדשים, וממילא משנגזו הארון הוצרכו גם הם להיגזו עמו (עפ"י תוספתא יומא ב, יג; גבורות ארי במלואים שם נב [ותו"י שם]. וע"ע ב'חדושי הגר"ח על הש"ס' שם).

'תני חדא, בתחלה מציק שמן על ראשו ואחר כך נותן לו שמן בין ריסי עיניו... ויצק משמן המשחה על ראש אהרן...'. הכל מתייחס למשיחת כהן, אבל במלך לא נאמרה יציקה אלא משיחה על ראשו כמין גזר בלבד (כן מתבאר מדברי הרמב"ם הל' כלי המקדש א, ז והל' מלכים ספ"א).

'ועדיין היה אהרן דואג שמא משה לא מעל ואני מעלתי...' – שאף על פי שכבר ניתן השמן על ראשו, לא יצא מידי מעילה כל עוד הוא עליו [אעפ"י שירד מראשו לזקנו], כמו שדרשו להלן ז.

'האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא אי לא... אי מצלח עיסקי אי לא... ולא מילתא היא...' – על עניני איסור 'לא תנחשו' ועשיית סימנים, חילוקי הדינים והשיטות – ע' בפירושו הרמב"ן יב, ו; עשרה מאמרות חקור הדין ד, ז. וע"ע במובא ביוסף דעת חולין צה.

*

זוראיתי רבותינו נהגו ליקח הכוס הראשון לזרוק ולשבור, ולא זכיתי לשאול מזהן טעמא מאי, למה דוקא כוס ראשון. ונ"ל קצת טעמא, כיון דיש עתה שני כוסות, טוב ליקח לשבת [כוס] של אירוסין כי כוס [של] נישואין אתייהא לגמר הזיווג ומברכין ודהתקין לו ממנו בניין עד עד' (כתובות ח). לכן אין סברא לשבר כוס [של] נישואין שמורה ח"ו [שבירת] הבניין, כי אמרינן **סימנא מילתא היא** כדאיתא בהוריות (יב). עיין במרדכי בהלכות יום הכפורים (יומא תשכג). וכן אגן עבדינן גם כן בנישואין כמה סימנים המורים (כצ"ל) על ענייני הצלחה כגון האבוקות בשעת המי"ן המורה לאורה ולשמחה, וכן תחת השמים והכוכבים כלומר כה יהיה זרעוכם ככוכבי השמים, וכן [ה]חייטים שזורקין על ראשם ואומרים פרו ורבו' (מתוך שו"ת מהר"ם מינץ קט).

דף ו

'אמר להו רב משרשיא לבניה: כי בעיתו למיזל למגמר קמיה רבכון... וכי יתביתו... טב גילדנא סריא למיכל מכותחא דרמי כיפי'. לפי הענין נראה שצוה רב משרשיא לבניו הנהגות להצלחת הלימוד. ונראה שגם המניעה מאכילת כותח משום הלימוד היא, שהכותח מטמטם את הלב, כמו שהביא רש"י מפסחים. ולפי דרכנו למדנו לשאר מאכלים ופעולות המסייעים לפתיחת הלב, לשיפור הריכוז או הזכרון, שראוי ללמוד תורה לאכלם ולעשותם, וכדברי רבא (בהוריות יג): 'חמרא וריחני – פקחין', וכן להמנע מהפכם, כמו שאמרו (שם) אודות שמן זית שהוא משיב לימוד של שבעים שנה והפכו הוית ושאר דברים.

'אקילקי דמתא מחסיא ולא אפדני דפומבדיתא' – לפי שאין מצויה בפומבדיתא תרבות הגונה. ערש"י. וכבר הראו ראשונים בכמה מקומות אודות תכסיסי ערמה ורמאות שהיו מצויים בעיר זו; ע' כתובות פב. 'מסתפינא דעבדת לי כדעביד פומבדיתאה רמאה'; ב"ב מו. 'א"ל אביי לרבא: תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא'. ע"ע רש"י כתובות שם ותוס' ב"ב נב: ד"ה ר"א; רא"ש ע"ו (סט. ובשו"ת יט, א). ויש לרמוז בשם המקום כענין שאמרו 'שמא גרים': פומבדיתא – פום בדיתא, פה דובר בדיה.

'מכותחא דרמי כיפי'. ערש"י. ויש מפרשים: כותח שאוכלים אותו עשירים הדרים במגדלות וחומות (עפ"י רש"י הוריות יב).

'ואם נתן בה דבש – פסלה. חיסר אחת מכל סממניה – חייב מיתה'. יש מדייקים, הא נתן בה דבש – אינו חייב מיתה, שאין זה דומה לקטורת חסרה שהרי עשויה כהלכתה אלא שפסולה מצד איסור אחר, הקטרת דבש. [ולשון 'פסלה' היינו שאי אפשר להקטירה משום הקטרת הדבש, אבל אין לפסולה משום יתור סממנים – שאין הדבש סממן נוסף אלא מין אחר הוא].
ויש מוסיפים שאפילו בדיעבד כשהקטירה יצא ידי חובת הקטרה ואינו צריך להקטיר שוב אלא שעבר על איסור אחר, הקטרת דבש (מנחת חינוך קיז, ד. וכן צידד בשפ"א, ע"ש). ויש אומרים שלא יצא ידי חובתו, אם משום מצוה הבאה בעבירה אם משום כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני (מהר"ם שיק, מצוה קיז).

ויש מן האחרונים סוברים שהמקטיר קטורת עם דבש חייב מיתה משום איסור הקטרת קטורת זרה [לדעת רמב"ם], או משום 'ביאה ריקנית' [לדעת רש"י] (כן נקטו ערוך השלחן העתיד הל' כלי המקדש יט, כב, ובספר חדושים ובאורים א.יב). ואולם גם לדעה זו שקטורת עם דבש אינה כלום, אפשר שיחיד שעשה קטורת כמתכונתה ונתן בה דבש – חייב מיתה (כן כתב בחדושים ובאורים).

'מותר הקטורת מה היו עושין בה, היו מפרישין (ממנה) שכר האומנין ומחללין אותה על מעות האומנין ונותנין אותן לאומנין בשכרן וחוזרים ולוקחין אותה מתרומה חדשה'. הטעם שחיללוה בצורה הזו בדוקא, על ידי נתינתה לאומנים בשכרם, ולא מכרוה לאחרים – כדי לשמור הענין בצנעה, כמו שפרש רש"י בשבועות י (ע"ע במובא ביוסף דעת שם, מדוע אין עושים כן בתמידין שנשתיירו).
ואף על פי שהקטורת קדושה בקדושת הגוף [שהרי היא נפסלת במגע טבול יום, כמו שאמרו בפ"ק דפסחים] – מועיל לה פדיון מפני שלב בית דין מתנה על כך (תוס' הרא"ש בשטמ"ק אות לד. וראה עוד בהרחבה בחזו"א מנחות כח, ז ובקהלות יעקב שבועות ו).

(ע"ב) 'היו מחזירין אותה למכתשת פעמים בשנה' – כדי לחדש את ריחה (רבנו גרשום).

'נותן אותה למכתשת בערב יום הכפורים ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה' – אבל לא ביוהכ"פ עצמו, כי אף על פי שאין טוחן אחר טוחן, אך הואיל ואינה מוכשרת למצוותה ביוהכ"פ אלא בדקה מן הדקה, א"כ כל עוד אינה כזאת לא נחשבת טחונה וכששוחקה דק מן הדק הרי זו טחינתה וחיוב (עפ"י אגלי טל טוחן ה).

'אביי אמר מהכא: ואגדתו על ארץ יסדה' – ואין 'אגודה' אלא בקיבוץ הנפרדים, אבל הכשרים כולם מין אחד הם ואינם 'מאוגדים'.
ועוד, אין 'אגודה' פחות משלשה דברים (כבסוכה יג), והיינו שלש כתות, צדיקים בינונים ופושעים. ואז נתייסדו (ערוך לנר).

'ואיבעית אימא כדקתני תנא קמיה דר' אלעזר כל שישנו בסך ישנו בכל ייסך וכל שאינו בסך אינו בכל ייסך'. לפי טעם זה, גם לדעת התנאים (ע' אהלול יח, ט) הסוברים שעכו"ם קרויים 'אדם' [וכמה

ראשונים נוקטים כן להלכה. עתוס' ב"מ קיד: ועוד], הסך אותם פטור לפי שאינם ב'סך' אינם ב'בל ייסך' (ע' שיטה מקובצת אות כג).

עוד תתכן נפקותא בטעם זה; סך את הקטן, שהרי הוא בכלל 'אדם' [כמו שאמרו על 'מכה נפש אדם' וכיו"ב, שאף הקטן בכלל], אך כיון שאינו בר מצוה ולא מוזהר על סיכה, אינו בכל ייסך. ואולם אין הדבר ברור, שיש לומר שהקטן נחשב 'ישנו בסך' אלא שאינו בר עונשין, הלכך הסך אותו חייב (כן נסתפקו הערוך-לגר והשפת-אמת ולא הכריעו. וכן צידד באבני גור [יו"ד שיב, ז-ח]. ובמנחת חינוך [קח, ב] נקט כדבר פשוט שהסך חרש שוטה וקטן חייב. וצ"ב שנקט כן כדבר פשוט מסברה, והלא שוטה ודאי אינו בא לכלל חיוב. וע"ע יוסף דעת סנהדרין נה: וריש חולין).

'ורבי יהודה סבר בעינין עד דאיכא זר מתחלתו ועד סופו'. כיוצא בזה אמר ר' יהודה (בערכין יז:): 'ואם נך הוא' – עד שיהא במכותו מתחלתו ועד סופו. ואולם שם הדרש הוא מ'הוא' (כמבואר בסוגיא שם). ולהלכה קיימא לן כאן כר' יהודה [וכן לענין בת כהן שנבעלה לפסול, פטורה מן החומש. רמב"ם תרומות י, יב], ואילו שם הלכה כחכמים שאין צריך מתחלתו ועד סופו. ונראה שמשנתנה הדרש לפי הענין, כי משמעות 'זר' הוא שאינו שייך כלל, וכל שהיה שייך בתחילה או בסוף, שוב אינו 'זר' ממש, משא"כ גבי 'מך' וכדומה.

עניני אגדה ומוסר; רמזים ופרפאות

'אמר אביי: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא רוביא...' –

'הרבה דברים הותרו לפעמים שהם דומים לנחש. ולא מדרך נחש חלילה אלא דרך סימן לעורר בו לבבו להנהגה טובה, והוא שאמרו ליתן על שלחנו בליל ראש השנה קרכס"ת – קרא, רוביא, כרתי, סלקא, תמרי – שהם ענינים, מהם שגדלים מהר, ומהם שגדילתם עולה הרבה. וכדי שלא ליכשל בהם לעשות דרך נחש, תקנו לומר עליהם דברים המעוררים לתשובה, והוא שאומרים בקרא 'יקרא זכיותינו', וברוביא 'ירבו צדקותינו', ובכרתי 'כרתו שונאינו' – רצה לומר: שונאי הנפש, והם העוונות ובסלקא 'סתלקו עוונותינו, ובתמרי 'יתמו חטאינו', וכיוצא באלו. ורוביא – פרשה גדולי הרבנים: תלתן, ואנו מפרשים בו קטנית הנקרא 'פיישול'. וידוע שכל זה אינו אלא הערה, שאין הדבר תלוי באמירה לבד רק בתשובה ומעשים טובים, אבל הדברים שנעשים בדרך נחש חלילה אין פקפוק באיסורם, והוא שאמר הנה על קצת בני אדם שבשמתחילין בסחורה מגדלין תרנגול על שם אותה סחורה, ואם הוא נעשה יפה בוטחים על הצלחתם, ושאר דברים הדומים לאלו שהזכרו הנה – אמר על כולם: 'ולא מלתא היא' – כלומר, ואין ראוי לבטוח על אלו ההבלים ועשייתם אסורה, על הדרך שבארנו בסנהדרין (ספ"ז). והבוטח בה' חסד יסובבנו' (לשון המאירי. ובעי"ז מובא בשל"ה ובא"ר הל' ר"ה).

'מיכן נהגו בני צרפת לאכול בראש השנה תפוחים אדומים. וכן בפרונצא אוכלין ענבים לבנים ותאנים לבנים וראש כבש – כל דבר חדש וקל וטוב, לסימן טוב לכל ישראל'.

(מחזור ויטרי עמ' 362)

– בראש השנה, עיקר תפילותינו על מלכות שמים בלבד, 'זבכך תן פחדך', 'זבכך תן כבודך', 'ותמלוך' וכו', אלא שגם כל עניני העולם הזה רמזים הם למלכות שמים ועשויים לסייע לעבודת הי"ת ולקבלת עול מלכותו. לכך גם מבקשים על הענינים של העולם הזה בדרך רמז בלבד, על ידי סימנים אלו.

(עפ"י שפת אמת ראש השנה, תרל"ב. וע"ע פרי צדיק ר"ה, א-ה; בני יששכר תשרי מאמר בי-ג)

'פיטום הקטרת הצרי והציפורן והחלבנה והלבונה – משקל שבעים של שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת-נרד וכרכום – משקל ששה עשה של ששה עשר מנה...'. דורשי רשומות הסמיכו על הכתוב בשיר השירים: שלחך פרדס רמונים... (שדרשוהו במדרש על קטורת הסמים) – כמנין שלחך (368) היו מפטמים. ארבע סממנים משקל שבעים מנה כל אחד (כמנין פר) ועוד ארבע משקל ששה-עשר כל אחד (כמנין דס) (תורא"ש. מובא בשטמ"ק אות כב).

(ע"ב) 'מחזירין למכתשת בערב יום הכיפורים ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה... כל תענית שאין בה ממושעי (י"ג: מפריצי. מהו"ו) ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת'. ענין הכתישה רמזו בספרים, לפי שהקטורת ענינה כשמה, קישור ואחדות. והלא בין סממניה נמנית החלבנה שהיא מסמלת את פושעי ישראל – על כן צריך כתישה ודיכה מרובה, היינו שפלות הדעת וביטוש החומר, כדי לאפשר עירוב הגון ואחדות מלאה.

ובתענית יום הכיפורים שבה רגילים כל ישראל לבוא ולהצטרף תפילתן כאחד, אז צריך כתישה דקה מן הדקה, כדי להכניס ה'חלבנה' לפני ולפנים באגודה אחת עם כולם (עפ"י שם משמואל ותולדות אדם – יוהכ"פ, ועוד).

נרמז בזה שאין די בכתישה של החלבנה לבדה, אלא דרושה כתישה מרובה של הצדיקים כדי שיוכלו להתאחד עמה ולהעלותה עמהם.

ומובא בספרים שאעפ"י שהחלבנה ריחה העצמי רע, כאשר היא מתאחדת עם שאר הסממנים, מלבד מה שהם מבטלים את ריחה הרע, היא נותנת ריח טוב ע"י צירופם עמה. ומכאן יש להשכיל לענין הנמשל. וכבר המליץ ענין זה ר"צ הכהן בקונטרס 'עמלה של תורה' ו ד"ה ובוזה"ק, עמ' 221, ובפרי צדיק (ויצא י; תצוה ב; קרח ה). וע"ע בלקוטי מאמרים שלו, עמ' 106 ועמ' 208.

וע"ע: שיחות הר"ן אות רצה; נועם אלימלך וירא ד"ה ויען; שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ מאמר יב תשל"א בענין 'מעלת הכלל'; עלי שור ח"ב עמ' תיז.

'... ואין הפירוש שרומז לרשעים שעשו תשובה, דאם כן צדיקים יתחשבו ולא רשעים, ועל כרחך בדלא עשו תשובה, ולמה לא נאמר 'זבח רשעים תועבה'? – ומוכח מכאן דשניא מהות הקטורת ממהות הקרבנות; –

כי הקרבנות הם ענין קירוב, וכל איש אשר בו מום לא יקרב, ואין מום גדול ממי שנקרא רשע, ואין ארור מדבק בברוך, אך ענין קטורת הוא תרגום של לשון קישור והיינו דכל חטא הוא מחמת החשכות וההסתר כאמרם ז"ל (סוטה ג.) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, והחשכות וההסתר הם פרי הפירוד משרשו עד שאין השורש מאיר בו, וממילא כאשר חזר ונקשר חבל הכוסף אז מעט האור מדחה רב חושך, וענני ההסתר רוח טהרה עברה בהם ויעבירם, ואז

יקל לבוא לתשובה ולהתקרב. ועל כן אפילו בעודנו מרוחק אפשר להצטרף לקטורת היינו להתקשר בעודנו שם. ולמשל מי שמושלך בבור עמוק שאי אפשר לו לעלות, מורידין לו חלב לתוך הבור וכאשר נקשר בחבל אז יש לו עליה על ידי החבל. ועל כן לא נקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל, אך אם רוצים על כל פנים להצטרף עמנו – כי על ידי זה הם מתקשרים בכנסת ישראל, היינו, אף שעדיין עומדים מרחוק מכל מקום על ידי רצונם להתקשר מתקשרים בכלל ישראל ואז רוח טהרה עוברת בהם ומעוררתם לתשובה, ואז תהיה בהם היכולת להתקרב, כי בלי תשובה אי אפשר להם להתקרב כנ"ל.

בקיצור, קרבן הוא קירוב אל גבול הקדושה, שזה אי אפשר קודם התשובה, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, אבל קטורת בעודנו עומד עדיין מחוץ, נקשר בחבלי אדם בעבותות אהבה בכלל ישראל ועל ידי זה מתעורר בתשובה... (מתוך שם משמואל תולדות תרע"ו).

א. יש להעיר מדברי רבנו גרשום שפרש שהפושעים חוזרים בתשובה בתענית. וכיצא בזה כתב רבנו בחיי (תשא). אך נראה שאין הדברים סותרים, שבשעה שמצרפים אותם לאגודה עדיין לא חזרו וע"י צירופם חוזרים.

ב. ע"ע בספר זכר יצחק (ב) שקרבן ציבור מכפר גם על הרשעים, כקטורת, הגם שאין מקבלים קרבן יחיד מן המומר. ונפ"מ שמצטרפים לתפילת המוספין.

כמו שבכלל האומה יש גם פושעי ישראל, וכל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית כמשאז"ל מחלבנה, כך באדם עצמו יש גם כן חלק רע משאור שבעיסה המכונה פושע ישראל, ולהיות בקשר אחד עמו כמו שאמרו ז"ל (שמו"ר ז) כשם שקילוסו עולה מן הצדיקים כך עולה מן הרשעים. וזהו קילוס יוטר, כאשר צד הרשע מקלט גם כן ומכיר גדולת הש"י. וכן באדם, כאשר גם מצד השתקעונו בחמדות עולם הזה מכיר גדולת הש"י כמו בהנאה דאכילה ושתיה על ידי הברכה מקודם, ואפילו אם כענין (מה שאמרו בברכות סג.) גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי. ובוזהר תרומה (קעד רע"א) דאודה בכל לבב היינו גם ביצר הרע, וזהו בסוד ישרים ועדה פירוש כמו דצריך עדה שלמה מהאי טעמא כנ"ל כך ביחיד כן. ואמרו (ברכות לד.) דשאור רובו קשה ומיעוטו יפה, וכמו ששמעתי על יותם שנאמר בו (דברי הימים ב כז) רק לא בא אל היכל ה' וגו' – שזה נאמר לחסרון עליו, לומר שלא היה בו שום חסרון כלל, ובאמת נאמר יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט דצריך להיות בכל אחד סכלות מעט על כל פנים וזהו השלימות, רק שזה טוב לאדם שיהיה אותו הסכלות כמיעוט היותר אפשרי... ולאותו סכלות מעט צריך 'כסוי' מהרגות יצר טוב על יצר רע, ועל ידי זה יוכל לקבל ברכות דעולם הזה גם כן... כי ע"י התלבשות בכח ההרגזה ושהוא מוכן למנוע מעצמו חמדה מה שזולת רצון הש"י ולא לקבל רק מה שהוא רצון הש"י, על ידי זה הש"י מוכן להשפיע לו כל מיני חמדות עולם הזה גם כן' (רסיסי לילה רנח).

'... והנה זה עליות אי אפשר להיות בתמיד, דהיינו להוכיח תמיד הרשע בפניו שיחזור בתשובה – זה אי אפשר שיהיה תמיד, אבל לבקש עליו במחשבה לפניו ית' שכל הרשעים יעשו תשובה שלימה לפניו – זה אפשר להיות תמיד, וזה צריך אדם לבקש תמיד שהרשעים יחזרו בתשובה שלמה... ולזה רמזו חכמינו ז"ל צריכין לערב תמיד בתפילה פושעי ישראל – דהיינו לבקש תמיד בתפילתו על עליות הניצוצות' (מתוך קדושת לוי פקודי).

עוד בענין תפילה על הרשעים שישבו מרשעתם – ע' ברכות נו: 'זה שב לב עובדיהם לעבדך'; מדרש הנעלם וירא; חרושי אגדות מהרש"א ברכות י, במעשה דברוריה; מי השילוח ח"א בהר וח"ב ברכות י; חזון איש סוף

או"ח; שפת אמת לקוטים, לך ד"ה ואנשי סדום; על הגאולה ועל התמורה סו; אגרות משה או"ח ח"ד מ"ג; בישישים חכמה (לרנ"ג וינטרוב, ירושלים תשנ"ד, עמ' קסח) בשם הגרי"ח זוננפלד. וע"ע במובא ביוסף דעת סוטה יד על מה שאמרו שם: 'ולפושעים יפגיע - שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה'.

'כשם שהדיבור רע לויין כן הדיבור יפה לבשמים' - ע' במובא במנחות פו. וע"ע ערוך לנר כאן.

'אתם קרויין אדם ואין העובדי-כוכבים קרויין אדם' - 'אין הכוונה כאן להוציא יתר העמים מכלל אדם, רק חז"ל באו לפרש כי בכל עת אשר נזכר בתורה ובכתבי הקדש סתם לשון 'אדם', לא כווננו רק אל בני ישראל, כמו בכל ספרי ונמוסי הדת המיוחדות לאומה אחת, כל מקום שנזכר בדבריהם סתם כי האדם מחויב או מוזהר כך וכך, הכוונה רק אל אותם בני אדם אשר מוכרחים להאזין בקול הפקודות הללו, כן בתורה ובנביאים כל מקום שנזכר בני אדם סתם, הכוונה לישראל כי רק להם הטיפו מילתם, זולת במקום דמפורש דנבאו גם לאומות. ופשוט'.

(מהר"ץ חיות יבמות סא)

אף לפי הסבר זה יתכן שלשון 'איש' כוללת נכרי (וע' ערכין ה, ובמובא ביוסף דעת שם ובזבחים קג), כי אפשר שמשמעו על המימד הגופני שבאדם, על היצור האנושי, להבדיל מבעלי חיים אחרים. וכן 'אנוש'.

ראיה ברעיא מהימנא בדרשה ד'אדם'... ומשם נראה כי ענין 'אדם' הוא שלימו דכר ונוקבא, וטעמו כמו שכתוב ויקרא את שמם אדם [לכן מפורש ביבמות סג כל ישראל שאין לו אשה אינו אדם], וזה דוקא בישראל, ששניהם מכוונים להוציא תולדות לקיום האומה ומצווים בפריה ורביה... לא כן אומות העולם שאין מצווים בפר"ר, כי ענין הולדה שלהם רק לקיום ישוב העולם ולמלאות רצון הטבע הדורש תפקידו, כמו בכל הברואים, והנקבה אינה מתייחסת אל הזכר כלל [וכמו שמצאנו 'רחמנא אפקריה לזרעו']. ועיין 'בעלי הנפש' להראב"ד בשער הקדושה בזה. וזה הענין שנבראו הבהמות גופים נפרדים מן האדמה, לא כן האדם היו זכר ונקבה בריאה אחת. עיין שם דבריו הקדושים - לכן אין אומות העולם קרויין אדם (משך חכמה בראשית ה.ב).
ע"ע זוהר תזריע מח; תנא דבי אליהו רבה ו.

*

קטרת בגימטריא 'אין מזל לישראל' וכפירוש הבעש"ט: אין - מזל לישראל. ההתקשרות העצמית שבנשמת ישראל לבחינת 'אין', שהוא מקור השפע והחיים [היינו 'מזל', מלשון נזילה] לנשמה המתלבשת בגוף.
וכן עולה בגימטריא ה' עז לעמו יתן. [ועז עולה מזל]. (מתוך 'סוד ה' ליראיו' עמ' תלט).

ראה באור מקיף ומפורט לענין הקטורת, הסממנים, שיעורם ותפקידיהם - בסידור 'עולת ראייה' ח"א עמ' קלט-קמא.
עוד על רמזי סממני הקטורת וענינם - ע' לקוטי מאמרים לר"צ הכהן דפים נ; קיז; פרי צדיק ויחי ב; קומץ המנחה מד.

ה. יהואחז בן יאשיה היה בכור למלכות [והוא זה המכונה בכתוב ובני יאשיהו הבכור יוחנן]. נתמנה בהיותו בן 23. ומלך 3 חדשים]. אחריו מלך יהויקים אחיו [בהיותו בן 25]. אחריו מלך בנו יכניה, ולבסוף מלך צדקיהו דודו, והוא היה השלישי בבני יאשיהו, אחר יהויקים ויהואחז, [ומכונה 'שלום' – שהיה שלם במעשיו. ד"א: ששלמה מלכות בית דוד בימיו. ושמו 'מתניה', ככתוב].

דפים ה – ו

- ח. מה דינו של העושה את הפעולות דלהלן?
- א. המפטם את השמן במתכונת שמן המשחה האמורה בתורה.
  - ב. המפטם את הקטורת.
  - ג. הסך משמן המשחה על בשר אדם, על בהמה או כלים או על המת, על כהנים גדולים ומלכים; מהו השיעור המנימלי לחיוב?
  - ד. המריח מן הקטורת שבמקדש ליהנות ממנו.
- א. המפטם את השמן במתכונת האמורה בתורה, כדי לסוך בו – עובר ב'לאו' ודינו בכרת. פיטמו כדי ללמוד בו או למוסרו לציבור – פטור (נלמד מקטורת במתכונתו – במתכונתה, ושם נאמר לא תעשו לכם).
- א. נראה שאם עשהו במתכונתו אעפ"י שלא עשה ככל מצוותו, בדבר שאינו מעכב בו, או שמא אף בדבר המעכב אלא שאינו מפורש בתורה, כגון שלא הכריע בבשמים – חייב (עפ"י ערוך לנר). ובמנחת חינוך (קו, ג; קי, א) נראה שנקט לפטור.
  - ב. ברמב"ם (כלי המקדש א, ד) משמע שאם עשה שמן כדי ליתנו לאיש אחר – פטור. אבל נראה שאם עשה כדי לסוך בו אחר – חייב. ונראה שהעושה כדי לסוך בו בהמה, כלים או נכרים – פטור (עפ"י חרשים ובאורים א, ח).
- ויש מי שמדייק מדברי התוס' (בשטמ"ק) שלא נפטר אלא כשמוסר לציבור או להתלמד בו, אבל ליחיד, או לשאר צרכים חוץ מלסוך – חייב (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג לג).
- שמן שפטמו לחצאין – פטור (כמהו).
- ב. המפטם את הקטורת ללמד בה או למסרה לציבור – פטור. להריח בה – חייב כרת במזיד, ובשוגג חטאת קבועה (לא תעשו לכם – לכם הוא שאסור אבל למסרה לציבור פטור. וכן נאמר בה איש אשר יעשה... להריח בה, ונכרת מעמיו. וע' חו"ב שדן על הצרכת שני הפסוקים. עוד דן שם כשעשאה להריח כמות שהיא, ללא הקטרה על גחלים כשאר מוגמרות).
- פטמה לחצאין – חייב (והקטרת אשר תעשה – כל שתעשה, והרי אפשר לעשותה פרס בשחרית ופרס בין הערבים. כן אמר רבא וכדעת חכמים שאפשר לפטם הקטורת דבר יום ביומו, וכל כמות שראויה להקטיר – חייב על עשייתה).
- א. כתבו התוס' והרא"ש (עפ"י זבחים קט. וע"ע בפסקי התוס' שם פ"ק) שאפילו הקטיר כזית בלבד – יצא. וי"א ששיעור 'פרס' – מדרבנן (ע' רש"י שם). ולפי"ז יצא שיחיד שעשה פחות מפרס – יתחייב (ע' רש"ש שם ושפ"א כאן. וכתב להגיה בדברי התוס' וכ"כ בגליונות קה"י. אבל בשיטמ"ק כתוב כמו בתוס' שלפנינו. וע"ע מנחת חינוך קג, יא).
- ואולם המשל"מ (תמידין ג, ב; כלי המקדש ב, ח) כתב לפטור, שנקט לעיקר כדברי התוס' ששיעור

פרס מהלכה למשה מסיני, הגם שבדיעבד שהקטירו כזית – יצאו (וע"ע חזו"א מנחות לד. שכ"מ בתוס' שם נ. ששיעור פרס מדאורייתא). וי"א שאף בדיעבד לא יצאו (ע' אבן האול ביא"מ ט, ד בדעת הרמב"ם). וע"ע הר צבי זבחים קט; דובב מירשים ח"ב לט.

ב. משמע שרשב"ג חולק וסובר שאין היחיד חייב אלא כשפיטם חצי מן הכמות השנתית, אבל לשליש ולרביע – לא שמענו. והלכה כחכמים (רמב"ם כלי המקדש ב, ח-ט).

אין המפטם חייב אלא כשעשאה במתכונתה, כלומר בהרכב כל סממניה וביחסם הנכון, אבל אם חיסר מאחת מהן – לא עשאה כמתכונתה ופטור.

בספר מנחת חינוך (קי) דן כעשאה במתכונתה אלא שחיסר 'מעלה עשן'. ויש לדייק קצת מדברי בעל הטורים (תשא ל, לו) שחייב כיון שעשאה מי"א סממנים האמורים בה. וע"ע בהרחבה באבני נזר או"ח כא; הגהות הרד"ל כאן).

ג. הסך בשמן המשחה על בשר אדם – חייב. על בהמה וכלים – פטור (על בשר אדם לא ייסך). וכן הסך למתים פטור (שאינן המת בכלל 'אדם'). למסקנא אין צריך לטעם זה, ויתכן שנקרא 'אדם' – כפי שיש לדייק לכאן מתו"כ סו"פ אמור. וע"ע בית האוצר א, ז), וכן הסך לנכרי (אדם אתם. ועוד לפי שנאמר לא ייסך ודרשו ייסך-ייסך – כל שאינו בסך, כלומר אינו מצווה על איסור סיכה, אינו בכל ייסך). נסתפקו אחרונים בסך את הקטן, האם חייב אם לאו.

הנותן מן השמן על מלכים וכהנים גדולים שנמשחו בשמן השמחה; רבי מאיר מחייב (כי עתה הם 'זרים'). ור' יהודה פטור (שאינם 'זרים' מתחילה ועד סוף).

כתב הרמב"ם (כלי המקדש א, י) שהסך למלכים וכהנים גדולים חייב [אפילו לרבי יהודה], שנאמר על בשר אדם לא ייסך – כל אדם במשמע, לא נחלקו אלא בנתינה (וע' שפ"א).

כמה יסוך (וי"ג: 'יתן') ויהא חייב; רבי מאיר אומר כל שהו (מה סיכה כלשהו אף נתינה על זר בכלשהו). רבי יהודה אומר: בכזית (מה 'נתינה' בעלמא בכזית, אף יתן שבכאן בכזית).

דעת הראב"ד (כלי המקדש א, י) שלא נחלקו אלא בנתינה, אבל בסיכה לכולי עלמא חייב במשהו. והרמב"ם חולק (וע' שפ"א).

ד. המריח מן הקטורת פטור מכרת אלא שמעל. והעמידו (כפרש"י) במריח קודם שנעשית מצוותו, אבל אחר שעלתה תמרתו – אין בו מעילה (ומכל מקום אסור להנות מדרבנן), שאין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו [מלבד תרומת הדשן, בגדי כהונה – לחכמים, ועגלה ערופה, שגילה בהם הכתוב להטעינם גניזה ולאסרם בשימוש].

א. בתוס' ישנים (ביומא ס). נראה לכאורה שהמריח קטורת קודם שתעלה תמרתו – מעל מדרבנן, לאחור שתעלה תמרתו – אף מדרבנן אינו אסור. וצ"ע.

ב. כתב רש"י (בפסחים כו) שמעל באופן שנתנו בביתו על גבי גחלים והריח. וכתב בערוך לנר: לאו דוקא הוא אלא ה"ה כשמריח הסממנים בעינם ללא גחלים (וע"ע כפות תמרים ר"ה כח. משנה למלך כלי המקדש ת, ו; מנחת חינוך קכ; מנחת ברוך פד; חדושי ר' אריה לייב ח"ב נט; אבי עזרי מעילה ה, טו).

דף ו

ט. א. פיטום הקטורת – כיצד?

- ב. האם יש אפשרות לקטורת על כל סממניה שנעשתה בהתר והינה חוליין? ג. מותר הקטורת שבכל שנה – מה היו עושים בו?
- ד. עירב בה דבש או שחיסר אחת מסימניה – מה דינה?
- א. פיטום הקטורת נעשה מאחד עשר סממנים שנאמרו לו למשה בסיני (רמב"ם כלי המקדש ב, א-ב. וע' עירול"ג), וכפי שדרשו את מנין הסממנים מן הכתוב קח לך סמים...;
- (1) הצרי (נטף – הוא השרף הנוסף מעצי הקטף / הקטב. כן פירש ר"ש (בן גמליאל).
פרש"י שרבי שמעון בא לפרש דברי ת"ק. ויש אומרים [בדעת הרמב"ם] שלת"ק, העץ עצמו היה בקטורת והלכה כמותו (ערמב"ן תשא; כס"מ כלי המקדש ב, ד; מנ"ח קג, ב).
עץ הקטף נקרא בערבית: בלסאן / בלסתמו (עפ"י רמב"ם ועוד).
- (2) הציפורן (שחלת).
היא הציפורן שנותנים אותה בני האדם במוגמרות (רמב"ם כלי המקדש ב, ד). ונקראת כן מפני שפניה חלקות כצפורן. מחז"ו עמ' 45.
- (3) החלבנה (היא כמו דבש שחור וריחו קשה. והוא שרף אילנות בערי יון (רמב"ם שם).
והלבונה (לבנה זכה).
- משקל כל אחד מאלו שבעים מנה (המנה – מאה דינרים).
- (5) מור. כתבו ראשונים שהוא מר דרור האמור בשמן. ונחלקו הראשונים בפירושו; הרמב"ם כתב שהוא דם צואר חיה, 'מוסק'. והראב"ד השיגו וסובר שהוא מין צמח, וכן דעת הרמב"ן. (וע' גם בפירוש רבנו בחיי תשא. וע"ע אבני נזר או"ח כא, ז שתמה על הרמב"ם הלא למדו שהסממנים גידולי קרקע הם).
- (6) קציעה (קדה. ראשונים).
- (7) שכולת-גנד (מין צמח הדומה לבית יד של שיבולת. ונקרא בלעז 'אשפיק'. מחזור ויטרי).
- (8) וכרכום ('זערפן' בערבית. רמב"ם) – ששה-עשר ששה-עשר מנה.
- (9) הקושט. (הרמב"ם כתב שהוא ה'קידה' שבתורה, ואין כן דעת שאר ראשונים) – שנים עשר מנה.
- (10) קילופה (כתב הרמב"ן שהוא ה'קנה בשם' המוזכר בשמן) – שלשה מנים.
- (11) קנמון – תשעה.
- כל אלו הסממנים, תכונתם לקטר ולעלות עשנם כמקל, וריחם נודף. החלבנה ריחה העצמי רע, ואעפ"כ מנאה הכתוב עם סממני הקטורת.
- א. יש סוברים שי"א סממנים אלו אינם בדוקא אלא אפשר בי"א אחרים, אלא למדו ב'כלל ופרט וכלל' לכל דבר שקוטר ועולה וריחו נודף, מלבד הארבעה המפורשים בתורה שהם קבועים לעולם (ערש"י כאן).
- ויש חולקים וסוברים שלרבי יוחנן ורב הונא אין להקטיר אלא י"א הללו, והלכה כמותם (ערמב"ם. וע"ע רמב"ן כי תשא; ערוך לנר; לקוטי הלכות. 'זאין בידינו להכריע בין הראשונים ז"ל' – מנחת חינוך קג, ב).
- ב. שינויי הכמויות של כל מין נעשה בהתאם לטבע חוזקו של כל סם וסם (מחזור ויטרי עמ' 45).
- נמצא משקל כל הסממנים 368 מנה. מנה לכל יום [של שנת חמה], פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ושלשה מנים יתרים שמהם נוטל כהן גדול מלא חפניו ביום הכיפורים [ונותנם במכתשת בערב יוהכ"פ כדי שתהא דקה מהדקה].

את הציפורן היו שפים בתשעה קבין בורית כרשינה (= סבון הבא מאותו מקום. ל"א: עשב מסוים שעושים ממנו בורית. עפ"י רש"י; מחו"ו) כדי שתהא נאה (שלא תשחיר את שאר הסממנים. מחו"ו). וכן היו שורים אותה בשלש סאים וחצי של יין קפריסין, (ע"ש מקומו. וי"מ: העשוי מהצלף) כדי שתהא עזה. ואם לא מצא יין קפריסין, מביא חמר חוריין עתיק (- יין לבן ישן חזק ביותר. רמב"ם). ועוד היה מביא מלח סדומית (גסה) - רובע הקב.

י"מ: שהמלח בא לשרות בו את הציפורן עם חמר חוריין, כשלא מצא יין קפריסין. וי"מ שהמלח בא תמיד ולא היה נותנו אלא בשעת הקטרה, כמאן דאמר קטורת טעונה מלח (עתוס' ושטמ"ק; מנחות כא).

וברמב"ם ורמב"ן משמע שהמלח היה מעורב עם שאר הסממנים [אפשר שנלמד מהכתוב ממלח. ערמב"ן], אלא שאינו בכלל הסממנים הנותנים ריח, ועוד שהוא ניתן בכמות קטנה ואינו ניכר - לכן אינו בחשבון הסממנים. ובירושלמי מובא (יומא ד, ה) לא נתן בתוכה מלח... חייב מיתה (וע"ש בקרבן העדה. ובבאר שבע כתב שט"ס הוא בירושלמי. וע"ע אבני נזר א"ח כ).

ועוד מביא מעלה עשן (כך שם העשב, על שם פעולתו. עפ"י רש"י ושטמ"ק. והרמב"ם (כלה"מ ב, ב) כתב 'עשב אחד שמעלה עשן, ולא היו יודעים אותו אלא אנשים ידועים והוא היה הלכה בידם איש מפי איש') - כלשהו. רבי נתן אומר: אף 'כיפת הירדן' (וורד שגדל על שפת הירדן. ערש"י ב"ק פב: ערוך 'כפת' ב; מחו"ו עמ' 45) כלשהו (לשריית הציפורן. תוס').

הרמב"ם (כלי המקדש ב, ב) נקט להלכה כרבי נתן.

שוחק כל אחד מן הסימנים בפני עצמו הדק (רמב"ם ב, ה). וכשהוא שוחק, אומר (הממונה לשוחק. רש"י) בפיו: הדק היטב, היטב הדק (כך כל זמן השחיקה והעירוב. רמב"ם). דברי אבא יוסי בן יוחנן - מפני שהקול יפה לבשמים.

בסדר רב עמרם גאון (ח"א סה) אין מובא ענין זה, אלא כך גרסתו: 'וכשהוא שוחק שוחק אותה הדק שנאמר דקה מן הדקה'. וצ"ע.

פעמים בשנה היו מחזירים אותה למכתשת. בימות החמה היתה פזורה - כדי שלא תתעפש, ובימות הגשמים - צבורה, כדי שלא תפוג ריחה.

ב. אעפ"י שאמר ר' יוסי בר' חנינא (וכ"מ בברייתא דפיטום הקטורת) שכל מעשי הקטורת נעשים בקודש [ובלשכת בית אבטינס היתה נעשית, שנתקדשה בקדושת עזרה. ע' יומא לח; ראב"ד ריש תמיד; שיה יצחק יומא יט], מפני שהיא קדושה (קדש... קדש קדשים תהיה לכם), אעפ"י כ אתה מוצא קטורת חולין - במותרת הקטורת שהיה ניתן לאומנים בשכרם, קודם שהספיקו ליקחנו שוב מהם, וכדלהלן. והריהי נתחללה במסירתה להם.

המפטם את הקטורת מן החולין או בכלי של חולין - פסולה (רמב"ם כלי המקדש ב, ו).

ג. מותרת הקטורת שבכל שנה (מאותם שלשה מנים יתרים הנ"ל (רש"י). וכן י"א מנים העודפים בכל שנה פשוטה, ששנת חמה יתרה י"א יום על שנת לבנה. שטמ"ק), היו צריכים לחללו וליקחנו שוב משקלי התרומה החדשה (כשאר קרבנות ציבור הבאים מן התרומה החדשה בלבד), לפיכך היו מחללים אותה על מעות שהיו מפרישים לאומנים, ונותנים אותה לאומנים בשכרם, וחוזרים ולוקחים אותה מהתרומה החדשה.

ישנה דעה שההקדש מתחלל על המלאכה, ולפי"ז אין צריך להפריש מעות לאומנים ולחלל הקטורת על המעות, אלא מחללה על המלאכה (ע' שטמ"ק לב לד).

לפיכך אומן שהיה אצלו קטורת שלא הספיקו לחזור ולקנותה ממנו, והקדיש כל נכסיו, והקטורת בכלל – הרי זו תינתן לאומנים בשכרם כמו שעושים במותר הקטורת. וכן הדין (כדברי רב יוסף) בכל אדם שהקדיש נכסיו ויש בהם אחד מסממני הקטורת, נותנים לאומנים בשכרם.

הכמות המצטברת מדי שנה – אחת לששים או לשבעים שנה (וי"ג: אחת לע"ב שנה. עתוס'), היה בה כדי מחצית מן הכמות השנתית, 184 מנה, ואז היו מפטמים אותה לחציין.

ד. נתן בה דבש – פסלה (כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה').

א. נחלקו אחרונים אם יש בדבר חיוב מיתה אם לאו. וכן אם יצא ידי חובת הקטרה בדיעבד אם

לאו [ו'פסולה' שנקט כלומר אינה ראויה להקטרה מפני הדבש שבתוכה].

ב. איסור דבש כולל כל מיני מתיקת פרי, וכל פירות האילן בכלל (עפ"י רמב"ם איסור"מ ה,א; תוס' מעילה יב סע"ב; מחז"ו עמ' 47; שו"ת רדב"ז ח"ג תקסב). ויש אומרים אף דבש דבורים בכלל, ואדרבה

הוא עיקר הדבש שהרי הדבורים שואבות הצוף מפרחי האילנות והעשבים ומקיאות אותו בכזורת (ע' בשו"ת הרדב"ז שם).

חיסר אחת מכל סממניה – חייב מיתה.

א. פרש"י ור"ג (וכ"מ במחזור ויטרי עמ' 46 ובאבודרהם): כשנכנס ביום הכיפורים לפני ולפנים והלא

היא קטורת פסולה, נמצאת זו ביאה ריקנית ומשום כך חייב מיתה. ויש מפרשים שחייב מיתה

על שהקטיר קטורת חסירה במקדש משום לאו ד'קטורת זרה' (ע' שטמ"ק עפ"י יומא ג; רמב"ם כלי

המקדש ב,ח. וע' חזון איש זבחים ט,כא; שפת אמת; שו"ת בית זבול ח"א כה; שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות

לז; חדשים ובאורים א,ג).

ב. חיסר 'מעלה עשן' – חייב מיתה (יומא ג). יש אומרים: דוקא ביום הכיפורים, וי"א אף בכל ימות

השנה (עתוס'; רמב"ם ב,ח ומשל"מ; וכ"מ במחז"ו עמ' 46), וכתב שהוא הדין אם חיסר יין או בורית;

טור או"ח קלג ובב"י; באר שבע. וע"ע באריכות בשו"ת בית זבול ח"א כה; תורת הקודש ח"א מט-ג; חזון דעה

יומא ג).

דף ז

י. א. שמן המשחה הניתן על ראשו של כהן גדול למשחו, ונתן ממנו על בני מעיו – מה דינו? ומה הדין כיוצא

בזה בשמן של תרומה שסך בו כהן את גופו, ובא ישראל להתעגל בו?

ב. המבעט בכפרת הקרבן או בכפרת יום הכיפורים – האם מתכפר בהם?

ג. ה'מגדף' האמור בתורה בפרשת קרבן חטאת בסדר שלה, מהו?

ד. המברך את השם – מה דינו במזיד ובשוגג?

א. כהן גדול שנטל משמן המשחה שעל ראשו ונתן על בני מעיו – חייב (על בשר אדם לא ייסך. וגילה

הכתוב שאעפ"י שהשמן עליו לא נתחלל אלא עומד בקדושתו – כי נזר שמן משחת אלקיו עליו [י"מ שכל

עוד לא נתנגב אינו בגדר 'נעשה מצותו' ולכך מועלים בו. וי"מ שגזרת הכתוב היא שאעפ"י שנעשית מצותו מועלים. עתוס'

כאן וביומא ס.]. וע' מש"ח (תשא ל,לב) שפרש בזה הכתוב 'קדש הוא קדש יהיה לכם' – גם בשעה שהוא לכם, בקדושתו קא').